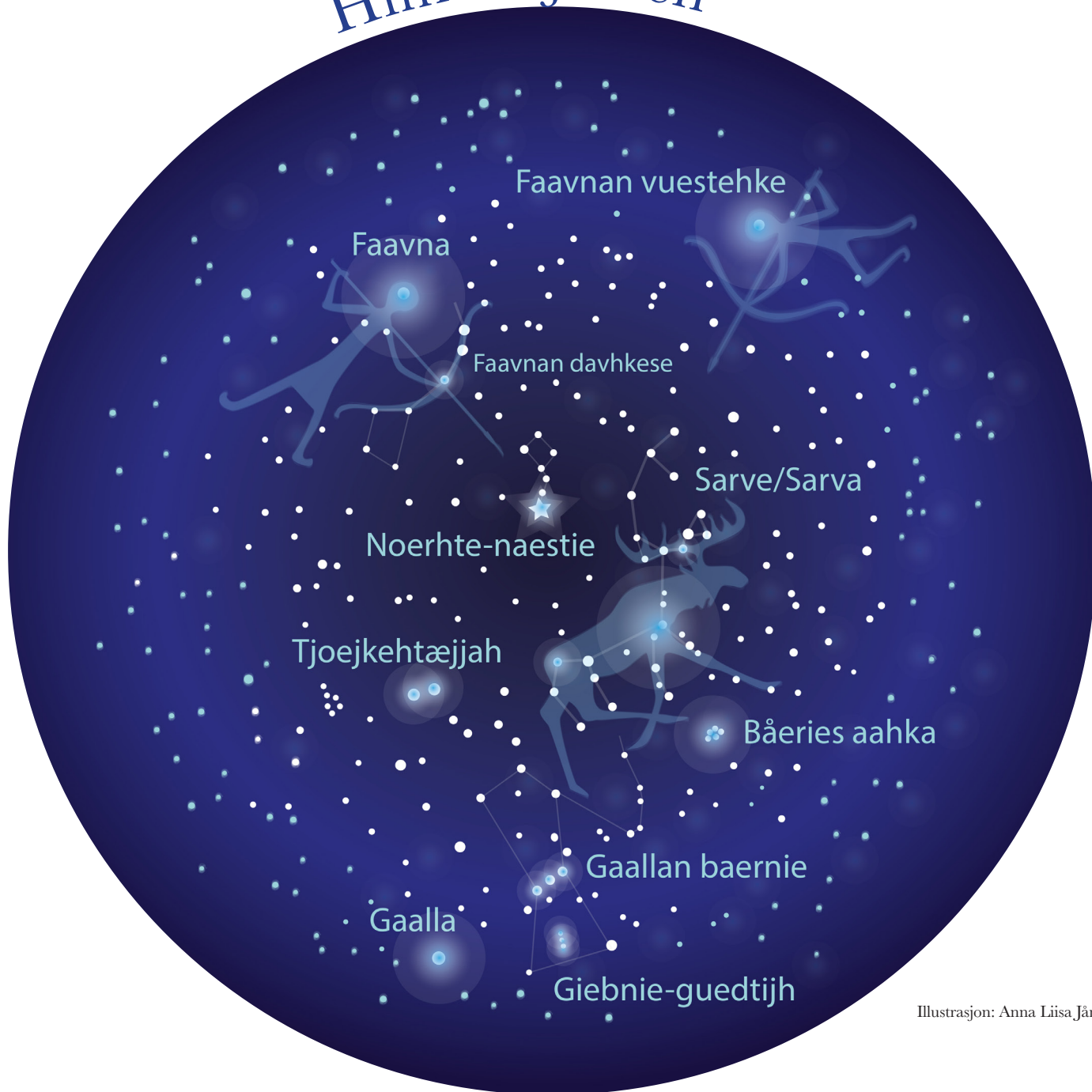

Himmeljakten

Illustrasjon: Anna Liisa Jåma

Sørsamisk

Faavna
 Faavnan davhkese
 Faavnan vuestehke
 Noerhte-naestie
 Sarva/sarve
 Tjoejkehtæjjah
 Båeries aahka
 Galla
 Gallan baernieh
 Giebne-guedtjeh

Nordsamisk

Fávdna
 Fávnnadávgi
 Fávnnas gilvoolmmái
 Boahjenásti
 Sarvva
 Čuoiggaheaddjit
 Boares áhkku
 Gállá
 Gállábártnit
 Beatnagat

Norsk

Vogn
 Vogn med armbrøst (bue)/Stor Bjørn
 Vognens konkurrent/Altair
 Nordstjernen
 Elg
 Skijagerne
 Gammel-kona
 Gammel-kall
 Gammel-kallens sønner
 Hundene/bottebærerne

Faavna – Fávdná – Vogn

Vognens greske navn er Arcturus. Vognen er en sarvvabivdi/elgjeger med en armbrøst i hånden. Elgen er rett framfor ham. Oldtidssamer mente at når vognen skyter og dreper elgen, kommer himmelen til å ramle ned på jorden og hele jorden vil bli knust og verden vil brenne opp og gå under.

Faavnan davhkese – Fávnnadávggi Vogn med armbrøst (bue) – Store Bjørn

Fávnnadávggi greske navn er Ursa major. På norsk heter den Store Bjørn. Store Bjørn hører til Karlsvogna som heter Dávvgát på nordsamisk. Ursa betyr bjørn, og grekerne satte navnet bjørn fordi stjernebildet minte om formen på en bjørn. Store Bjørn har sju stjerner og ser ut som en vogn. Den er vognens armbrøst som den skal skyte Sarvva-elgen med. Fávnnadávggi har mange navn, blant annet dávggát, juoksan eller vávdnan.

Faavnan vuestehke – Fávnnas gilvoolmmái – Vognens konkurrent Altair

Fávnnas konkurrent skal også skyte sarvva-elgen og har dermed fått navnet; Fávnnas konkurrent. Fávnnas og Altair kommer opp og går ned omtrent samtidig, men på hver sin kant av himmelhvelvet. Boahjenásti – Polarstjernen er midt mellom de to.

Sarva/Sarve – Sarvva – Elgen

Mange stjerner utgjør til sammen stjernebildet Sarvva. På latin heter stjernebildene: Cassiopeia (takkene i hornet) og Perseus og Auriga utgjør kroppen. I noen områder hører også Pleiades

med i stjernebildet Sarvva. Sarvva er et stort stjernebilde som har hatt stor betydning som stjernebilde for samene. Det er fordi den har vært synlig på samenes nattehimmel. I den kunne de lese omtrent når natten tok slutt. Med stjernebildet kunne de følge tiden om natten.

Når man studerer stjernebildet Sarvva kan man se for seg at de gamle samene så en elg eller en hannrein. I stjernebildet kan man se dens horn, horntuppene, skjoldet (nederste, vide og flate del av hornet, som ligger rett over pannen), framgreinene på hornet, mulen (nesen), forhøyningen på ryggen, beina og klovene. I Kautokeino og Karesuando har skjoldet fått status som eget stjernebilde og dermed også eget navn: Sarvvagalba (Syvstjernen).

Galla – Gállá – Gammel kall

Gállás greske navn er Sirius, som er en stor og skinnende stjerne. Den finnes i Store Hund stjernebildet. Sirius har på samisk fått navnet Gammel kall. Han har også dratt for å fange elgen. Gállá har tre sønner som han følger med for å se hvordan de skal klare seg i elgfangsten.

Gallan baernieh – Gállábártnit – Gammel-kallens sønner

Gállábártnit er tre stjerner i nærheten av hverandre og en del av Orions belte, under elgen. I noen samiske områder kalles de også for fiskerne eller fiskersønner. Gállábártnit forfølger elgen. I sørsamiske områder fortelles det at Gállábártnit var flinke jegere som også fant opp skiene. De var også veldig flinke å temme elgen. De levde før samene fikk kjennskap til rein og elg.

Til å begynne med hadde samene elg. Men de spiste og beitet rundt gammene og var til plage for folk. Folk var redde for at elgene skulle trække på og ødelegge gammene, for de var store og

tunge. Da gikk de til en gammel samisk kone og ba om å få andre dyr som ikke var så store og tunge som elgen. I tillegg bør de helst også komme seg vekk fra gammene og holde seg på fjellet. På den måten kunne de unge også ha noen gjøremål. Den gamle kona hjalp dem. Hun lot elgen gå til skogs og ga samene reinsdyr i stedet. (Lundmark, Bo: Beaivi, Mánnu, Násttit. 1982.)

Sørsamenes prest Anders Fjellner har fortalt en gammel joikefortelling om Gállábártnit. Fortellingen forteller om samenes opprinnelse. Solens sønn drar til kjempenes rike for å finne seg en kone. Der møtte han Kjempens datter. Gjennom mange utfordringer greier han til slutt å vinne Kjempens datter og gifter seg med henne. Kjempens datter tar til seg samisk levemåte og de får tre sønner som kalles Gállábártnit. Da sønnene døde, ble de løftet opp/opphøyd til himmelen som stjerner. Der kan man fortsatt se de. I følge Fjellners fortelling er Gállábártnit samenes stamfedre.

Tjoejkehtæjjah – Čuoiggaheaddjit – Skijagerne

Čuoiggaheaddjit er to stjerner i nærheten av hverandre rett under Gállábártnit. De kalles også sarvvačuoiggaheaddjit som betyr skijagere som jager elg. De er to sønner som forfølger elgen på ski. De forsøker å komme seg foran elgen slik at de kan stoppe den og Fávdná kan komme til å skyte den med sin armbrøst. I noen samiske områder blir de kalt tvillingene eller korsstjerner. På gresk kalles de Castor og Pollux.

Beatnagat/hundene

Beana/hunden er tre små stjerner i nærheten av hverandre under Orions belte. De andre stjernene kalles valpene. I noen samiske områder blir de kalt for giebneguedtjijh – bøttebærerne fordi de skal ta blodet fra elgen

når den blir skutt. I andre samiske områder er hundene/hunden endel av čuoiggaheaddjit. Igjen andre steder sier de at hunden og valpene hører til Boares áhkku-Gammel kona som ifølge fortellingen hisser hundene til å forfølge elgen. Áhkku lover også lønn til hundene. I noen julevsamiske områder sies det at disse er Stálluens hunder. Der er stjernehimmlen litt annerledes i forhold til i nordsamiske områder.

Boares áhkku – Gammel kone

Boares áhkku stjernebildet er en samling av syv stjerner. På engelsk kalles den pleiades. Noen steder i Sápmi blir de også kalt boares gálgu, miessečora, roavgu eller gállároavgu. I Kautokeino og Karesuando kalles den for sarvvagalban/elgskjoldet. På norsk heter den syvstjernen. Fortellingen om Boares áhkku går slik: Også Boares áhkku var etter Sarvva. Hun har til og med tre hunder, eller valper og en bøtte i hånda. I bøtta skal hun samle blodet til Sarvva fordi hun skal lage blodpølser. Hun hisser opp hundene slik at de skal gå etter Sarvva.

ANDRE VIKTIGE STJERNER:

Noerhte-naestie – Boahjenásti - Nordstjernen

Boahjenásti, Stella Polaris eller Nordstjernen og dens bue er en del av Ursa minor - Lille Bjørnstjernebildet. Boahji er et gammelt ord og betyr nord og er i Kautokeino også en jeger. Boahjenásti er alltid på nesten samme sted og den flytter ikke på seg, mens de andre flytter seg rundt den. I følge myten er den viktig fordi den hindrer himmelen (kuppelen) fra å falle ned. Dersom den blir skutt ned av Fávdná, vil himmelen falle ned og knuse jorden som vil begynne å brenne og det vil være verdens ende.

Guovssunásti – Morgenstjernen og Kveldsstjernen

Morgenstjernen/Kveldsstjernen lyser sterkt. Den er i grunnen ingen stjerne, men samene kalte den det. Morgenstjernen/Kveldsstjernen er planeten Venus. Den synes ikke hvert år, fordi Venus og Jorden ikke har samme fart i sin gang rundt solen. Når den synes, kan vi se den både om morgenen (soloppgang) og kvelden (solnedgang). Om morgenen kan man se den akkurat når sollyset kommer. Da kalles den Morgenstjernen, og da kan man se den i øst. Kveldsstjernen kan man se om kvelden akkurat når det har begynt å mørkne. Da kalles den Kveldsstjernen og kan sees i vest.

Morgen- og kveldstjernen har vært viktig for samene. Spesielt for sjamanen var den viktig, fordi den lyste så sterkt. Det finnes fortellinger om at sjamanene brukte den som lys på sine reiser. Man kan se på sjamantrommene at den er malt som symbol på mange av dem.

Oversatt til norsk fra: Káren Elle Gaup. Girjjo-Gárjjo. Davvi Girji. 2001. S 117-123.